

คอลัมน์ "หอคอยส่องโลก"

Financial Day ฉบับวันพุธที่ 24 มกราคม 2539

การเมืองว่าด้วยภาษา

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

ภาษากลายเป็นประเด็นทางการเมือง ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่ประเด็นปัญหามีลักษณะแตกต่างกันระหว่างประเทศมหาอำนาจ กับประเทศที่มีใสมหาอำนาจ และระหว่างประเทศที่มีปัญหาชนกลุ่มน้อยกับประเทศที่ไม่มีปัญหานี้

ในหมู่ประเทศมหาอำนาจ ภาษากลายเป็นประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากความต้องการในการอ้างฐานะภาษาสากลของประเทศมหาอำนาจด้วยตนเอง ทั้งนี้ปรากฏอย่างแน่ชัดว่า ภาษาอังกฤษจะมีฐานะสัมพัทธ์ดีขึ้นเรื่อยๆ ภายหลังจากที่ชนชาติเองไกลแซกชั้นยึดกุมความเป็น 'จ้าวโลก' มาเป็นเวลาเกือบสองศตวรรษ ภาษาอังกฤษก็ถีบตัวขึ้นมาเป็นภาษาสากลที่มีอิทธิพลสูงยิ่ง การขยายตัวของสังคมสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศยิ่งเสริมส่งฐานะสัมพัทธ์ของภาษาอังกฤษในสังคมโลก เพราะการติดต่อทางการค้าระหว่างประเทศก็ดี การเจรจาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศก็ดี การประชุมระหว่างประเทศทั้งทางการเมืองและวิชาการก็ดี ล้วนใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก รายการโทรทัศน์ระหว่างประเทศส่วนใหญ่เป็นรายการที่ใช้ภาษาอังกฤษ มีหน้าข่าวโปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็ใช้ภาษาอังกฤษเป็นฐานด้วย

ความโดดเด่นของภาษาอังกฤษเป็นญาติที่มีการอภิปรายในสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อต้นเดือนพฤศจิกายน 2538 แม้ว่าสหประชาชาติจะประกาศให้ภาษาต่อไปนี้ เป็นภาษาทางการ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน จีน รัสเซีย และอาหรับ โดยกำหนดให้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาที่ใช้ปฏิบัติงาน แต่ในทางปฏิบัติมีการใช้ภาษาอังกฤษโดยละเลยภาษาทางการอื่น ๆ

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในการประชุมเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2538 ลงมติเห็นชอบกับหลักการที่ว่า ภาษาทางการทุกภาษาของสหประชาชาติมีความสำคัญเสมอเหมือนกัน และให้เจ้าหน้าที่สหประชาชาติใช้ภาษาทางการเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งภาษาจากภาษาที่ใช้ในการปฏิบัติงานเดิม ทั้งนี้ด้วยคะแนนเสียง 100 ต่อ 35 โดยมีผู้งดลงคะแนนเสียง 29 ประเทศ

มติของสมัชชาใหญ่สหประชาชาติดังกล่าวนี้ นับเป็นชัยชนะของฝรั่งเศสในระดับหนึ่ง ตลอดระยะเวลาทศวรรษเศษที่ผ่านมา ฝรั่งเศสพยายามดิ้นรนเพื่ออ้างฐานะสัมพัทธ์ของภาษาฝรั่งเศสในสังคมโลก แต่มติดังกล่าวนี้ก็ยังไม่เหมาะสมแก่กาลอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า สหประชาชาติกำลังเผชิญวิกฤติการณ์ทางการเงินอย่างร้ายแรง การใช้ภาษาในการดำเนินงานมากกว่าหนึ่งภาษา ย่อมทำให้ต้นทุนปฏิบัติการเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น

ในช่วงต้นเดือนธันวาคม 2538 มีการประชุม La Francophonie Summit ณ เมือง Cotonou ประเทศ Benin นับเป็นการประชุมสุดยอดครั้งที่หกของกลุ่มประเทศผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศส 47 ประเทศ ซึ่งมีประชากรประมาณ 400 ล้านคน La Francophonie จะมีการจัดองค์การคู่เคียงกับจักรภพอังกฤษ (British Commonwealth) สมาชิกมากกว่าครึ่งเป็นประเทศในแอฟริกา แต่เครือข่ายได้ขยายครอบคลุมถึงยุโรปตะวันออก ดังเช่นบุลกาเรียและรูมาเนีย โดยที่มอลโดเวียกำลังเข้าไปเป็นสมาชิก

ประธานาธิบดีจาการ์ (Jacques Chirac) แห่งฝรั่งเศส เรียกร้องให้บรรดาประเทศผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศสร่วมกันรณรงค์เพื่อให้ 'ทางด่วนสารสนเทศ' (information highways) มีพหุลักษณะด้านภาษา (linguistic pluralism) และความหลากหลายด้าน วัฒนธรรม (cultural diversity) ข้อที่ผู้นำฝรั่งเศสเกรงกลัวยิ่งนักก็คือ การปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำให้ภาษาอังกฤษครอบงำโลกมากยิ่งขึ้น หากไม่มีการผลักดันภาษาฝรั่งเศสเข้าสู่ 'ทางด่วนสารสนเทศ' หรือที่ชาวฝรั่งเศสเรียกว่า inforoutes ในไม่ช้า ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสจะสิ้นความสำคัญ ภาษาและวัฒนธรรมอื่นๆ ดังเช่นสเปน อาหรับ จีน ญี่ปุ่น รัสเซีย และฮินดู ก็อยู่ฐานะเดียวกับภาษาฝรั่งเศสที่ต้องเผชิญภาวะการคุกคามจากภาษาอังกฤษ

กระนั้นก็ตาม ไม่ปรากฏว่ามีประเทศเจ้าของภาษาสากลประเทศใดที่ตื่นตระหนกต่อ 'ภาวะการคุกคาม' จากภาษาอังกฤษเท่าฝรั่งเศส ด้วยเหตุที่ผู้นำฝรั่งเศสมีความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตน และลึกๆอาจมีความรู้สึกที่ ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศส 'เหนือ' กว่าชาติอื่นๆ จึงรู้สึกตระหนกต่อการที่ฐานะสัมพัทธ์ของภาษาฝรั่งเศสตกต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวฝรั่งเศสเองหันไปใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น ผู้นำฝรั่งเศสเกรงกลัวอย่างยิ่งว่าภาษาอังกฤษจะถูกผลักดันให้เป็นภาษาทางการเพียงภาษาเดียวของสหภาพยุโรป จึงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยมีบทบัญญัติอย่างชัดเจนว่า ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาประจำชาติของประเทศฝรั่งเศส อันเป็นการป้องกันมิให้ประเทศฝรั่งเศสถูกบังคับจากสหภาพยุโรปให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการในภายหลัง

ในสหรัฐอเมริกา ก็มีความเคลื่อนไหวในการผลักดันให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาประจำ ชาติ มิใช่เพราะกลัวความตกต่ำของภาษาอังกฤษ หากแต่เพื่อป้องกันปัญหาชนกลุ่มน้อย ทั้งนี้ นายโทบี้ รอท (Toby Roth) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากมลรัฐวิสคอนซิน

กำลังเสนอร่างกฎหมาย Official Language Act เพื่อให้รัฐสภาพิจารณา ร่างกฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติให้ใช้ภาษาอังกฤษในเอกสารรัฐบาลทุกชนิด ยกเลิกการเรียนการสอนสองภาษา และยกเลิกการตีพิมพ์บัตรเลือกตั้งเป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ร่างกฎหมายฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำพรรครีพับลิกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายโรเบิร์ต โดล (Robert Dole) ประธานวุฒิสภา และนายนิวตัน กิงริช (Newton Gingrich) ประธานสภาผู้แทนราษฎร

พรรครีพับลิกันได้ชูนโยบายการประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการมาแต่การเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภากลางสมัยในปี 2537 และได้รับการสนับสนุนจากประชาชนชาวอเมริกันอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเหตุว่า มีชาวต่างชาติอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อันเป็นเหตุให้สหรัฐอเมริกา มีชนกลุ่มน้อยจำนวนมาก ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้บางส่วนไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ สังคมอเมริกันจึงกลายเป็นสังคมที่มีพหุลักษณะทางด้านวัฒนธรรม (Multi-culturalism) อันเป็นเหตุให้บางมลรัฐต้องจัดหลักสูตรการศึกษาให้มีพหุลักษณะทางวัฒนธรรมด้วย

ชาวอเมริกันจำนวนไม่น้อยมีความรู้สึกต่อต้านชนกลุ่มน้อย และนี่เองที่ทำให้พรรครีพับลิกันตกอวยเป็นประเด็นในการสร้างคะแนนนิยมทางการเมือง ยิ่งเมื่อแคนาดาต้องเผชิญปัญหาชนกลุ่มน้อยผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศส จนมณฑลควิเบกจะแยกตัวเป็นเอกราชด้วยแล้ว ยิ่งเป็นการผลักดันให้ผู้นำพรรครีพับลิกันนำเสนอ Official Language Act เข้ารัฐสภา ตระรกของผู้นำพรรครีพับลิกันเหล่านี้ก็คือ การปล่อยให้พหุลักษณะทางด้านภาษาและวัฒนธรรม จนถึงขั้นมีการยอมรับอย่างเป็นทางการ อาจกลายเป็นชนวนความขัดแย้งทางการเมืองในอนาคต คนเหล่านี้เกรงกลัวว่าชนกลุ่มน้อยบางชาติอาจเข้ายึดกุมการบริหารการปกครองท้องถิ่นในบางมลรัฐ และผลักดันให้มลรัฐเหล่านั้นเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา ดังเช่นที่กำลังเกิดขึ้นในมณฑลควิเบกในแคนาดา

ตระรกของผู้นำพรรครีพับลิกันดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นประเด็นแห่งวิวาทะที่สำคัญ เพราะผู้นำชาวอเมริกันจำนวนไม่น้อยมีความเชื่อในทางตรงกันข้ามว่า การยอมรับพหุลักษณะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมจะเกื้อกูลให้สังคมอเมริกันดำรงอยู่ด้วยศานติสุข การไม่ยอมรับพหุลักษณะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมกลับจะเป็นชนวนสร้างความขัดแย้งในสังคมอเมริกันโดยไม่จำเป็น

แท้ที่จริงแล้ว สหรัฐอเมริกาเป็นสังคมที่มีพหุลักษณะมาแต่แรกเกิด ภาษาอเมริกันมีรากฐานสำคัญจากภาษาอังกฤษ โดยที่ผสมผสานและมีปฏิสัมพันธ์กับภาษาต่างๆ อีกมากมาย ทั้งภาษาตะวันตกและภาษาตะวันออก วัฒนธรรมอเมริกันก็เป็นวัฒนธรรมพันทาง ซึ่งเกิดจากการผสมผสานกับวัฒนธรรมหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ หากได้มีวัฒนธรรมที่ 'แท้' หรือ 'บริสุทธิ์' ไม่ เพียงแต่เป็นการผสมผสานกับภาษาและวัฒนธรรมชาติตะวันตกด้วยกันเองเป็น

สำคัญ โดยที่นิโกรถือเป็นชนต่ำชั้น (underclass) ในสังคมอเมริกัน ต่อเมื่อมีการแทรกซึมของ ภาษาและวัฒนธรรมจากโลกที่สาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนเชื้อสายละตินและเอเชีย ความรู้สึกต่อต้านภาษาและวัฒนธรรม 'ต่างชาติ' จึงก่อเกิดอย่างรุนแรง ยังมีชาวอเมริกันอพยพหนีชนต่างชาติมากเพียงใด ความรู้สึกต่อต้านแนวความคิดว่าด้วยพหุลักษณะทางวัฒนธรรม ยังมีมากเพียงนั้น

ณ บัดนี้ นักสังคมศาสตร์อเมริกันบางคนถึงกับกล่าวว่า นครลอสแอนเจลิสกลายเป็นเมืองหลวงของโลกที่สาม (Capital of the Third World) ไปเสียแล้ว

ในขณะที่ประเทศมหาอำนาจดังเช่นสหรัฐอเมริกากำลังหวั่นเกรง 'ภัยคุกคาม' จากภาษาและวัฒนธรรมโลกที่สาม ประเทศในโลกที่สามบางประเทศก็หวั่นเกรง 'ภัยคุกคาม' จาก ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศมหาอำนาจเช่นเดียวกัน ประเทศอาหรับบางประเทศต่อต้าน ภาษาและวัฒนธรรมตะวันตก ผู้นำโลกที่สามบางประเทศกล่าวถึง 'การก่อการร้าย' ของวัฒนธรรมอเมริกันผ่านโทรทัศน์ระหว่างประเทศ บ้างก็พูดถึง 'ภัยคุกคาม' ของภาษาอังกฤษที่มีต่อภาษาท้องถิ่น

ในโลกยุคหลังสงครามเย็นและยุคสังคมนิยมสลายตัว ภาษาและวัฒนธรรมกำลังกลายเป็นชนวนความขัดแย้งทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น